

Романовська Ю.А.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Romanovska Yuliia

Vinnitsia Institute of Trade and Economics

Kyiv National University of Trade and Economics

Давидюк А.О.

студентка,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Davydiuk Anastasiia

Vinnitsia Institute of Trade and Economics

Kyiv National University of Trade and Economics

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

FINANCING OF SOCIAL SERVICES IN UKRAINE

Анотація. У статті наведено позитивні моменти щодо реформування сфери соціальних послуг в Україні, які виступають підґрунтям фінансового забезпечення соціальних гарантій, та ризики, що їх супроводжують. Досліджено перелік базових соціальних послуг, фінансування яких здійснюється як за рахунків бюджетних коштів (державного та місцевих бюджетів), так і коштом інших джерел. Проаналізовано фінансові джерела реалізації соціальних послуг, які вказують на значну роль державного бюджету у забезпеченні соціальної сфери населення. Висвітлено проблему недофінансування соціального забезпечення на прикладі Пенсійного фонду України. Досліджено динаміку основного джерела власних надходжень Пенсійного фонду України за п'ять років та наведено вплив карантинних заходів через COVID-19 на надходження єдиного соціального внеску.

Ключові слова: соціальні послуги, соціальні гарантії, єдиний соціальний внесок, фінансування соціальних послуг, пенсійне забезпечення, соціальний захист.

Постановка проблеми. В Україні система надання соціальних послуг перебуває на етапі формування та має низку досягнень,

проте існує багато актуальних проблем, які з кожним днем загострюються та потребують негайного вирішення. Державних джерел недостатньо для належного фінансування соціальних послуг, що стало закономірністю для сучасної України. Альтернативним джерелом фінансування можуть стати недержавні методи, проте нині вони слабо розвинені в Україні, а приватний сектор має на меті отримання прибутку, а в соціальних проблемах трудового колективу не є зацікавленим. Господарські суб'єкти, які планують витратити кошти на соціальні заходи, обмежуються короткостроковою перспективою і самостійно контролюють витрачання фінансових ресурсів на зазначені заходи. Для поліпшення ситуації необхідне втручання як державної, так і місцевої влади для створення стимулів для всіх верств населення. Для того щоб налагодити та стабілізувати розвиток забезпечення соціальних послуг, потрібно всебічно дослідити наявні проблеми їх фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану фінансування соціальних послуг та соціальної сфери у цілому

та визначенню теоретичного змісту цих понять присвячено праці багатьох провідних науковців. Зокрема, особливостям формування та механізму реалізації соціальних послуг присвячено роботи таких науковців, як Ю. Ткаченко, В. Гончаров, О. Тищенко, О. Лановенко, С. Крупа. Розвиток соціальної сфери обґрунтовано в роботах С. Косянчука, К. Павлюка, В. Опаріна та багатьох інших.

Не залишилася поза увагою науковців і проблематика фінансування соціальної сфери, що привернуло увагу таких фахівців, як В. Бакуменко, С. Біла, О. Бобровська, Н. Волгіна, І. Дегтярьова, М. Долішній, К. Дубич, Я. Жаліло. Питання реалізації політики державного управління щодо забезпечення соціального розвитку знайшли відображення в працях О. Іляш, М. Кравченко, Е. Лібанової, В. Новикової, П. Ситник, О. Яременка.

Теоретичному обґрунтуванню та практичним аспектам фінансового механізму соціальної інфраструктури присвячено здобутки таких фахівців, як С.І. Бандур, П.І. Гайдуцький, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, М.І. Долішній, Б.М. Данилишин, Г.А. Євтушенко, Е.М. Лібанова, О.А. Ляшенко, В.Є. Козак, В.С. Коломийчук, В.І. Куценко, В.М. Новіков, С.Л. Пакулін, І.В. Прокопа, П.Т. Саблук, О.О. Топчій, котрі присвятили свої наукові праці проблематиці поліпшення функціонування та розвитку соціального забезпечення в Україні.

Значну кількість публікацій українські науковці присвятили дослідженню сутності показників ефективності розвитку соціальної сфери (О.В. Безпалько, Ю.І. Скулиш, Є.І. Холостова та ін.). Більшість закордонних учених зосереджується на специфічних аспектах фінансування соціального забезпечення, серед яких – У. Беверидж, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Ерхард, А. Пігу, Д. Роулс, М. Фрідман.

Досить цікавими є здобутки інших фахівців щодо обґрунтування вдосконалення існуючої системи фінансування соціальних послуг в державі (Л.А. Гордієнко, Н.В. Овчарова, Ю.Д. Радіонова, І.Ф. Щербина, С.Л. Яблочнікова).

Внесок вітчизняних учених у вирішення сучасних проблем фінансування соціального забезпечення є досить вагомим, але залишаються поза увагою окремі елементи фінансового механізму соціального захисту населення. Дослідження особливостей джерел фінансування соціальних послуг населенню дасть змогу розкрити систему фінансового забезпечення населення як цілісне явище і виявити механізми ефективного фінансового забезпечення, які могли б відповідати сформованим сучасним умовам.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснення фінансування сфери соціальних послуг постає перед бюджетом будь-якої країни і займає значну частку його витрат, тому що будь-які процеси трансформації спрямовуються на формування соціально орієнтованої економіки, проте вимагають установлення стабільних структурних економічних пропорцій для подальшого ефективного розвитку. Незважаючи на різноманіття досліджень і напрацювань науковців, як визначення самої сутності поняття «соціальні послуги», так і виявлення джерел їх фінансування, методів та механізмів, стан соціальної сфери України погіршується. Кошти для фінансування соціальних послуг скорочуються, саме тому постає необхідність виявлення сучасних джерел наповнення та створення відповідного нормативно-правового забезпечення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та визначення джерел фінансування соціальних послуг в Україні, аналіз їх проблематики.

Виклад основного матеріалу. В Україні регулювання системи надання соціальних послуг здійснюється насамперед Законом України «Про соціальні послуги» [2], адже в ньому встановлено засади функціонування системи соціальних послуг; також використовується низка законодавчих актів, що регулюють особливості соціального захисту та надання соціальних послуг різним категоріям громадян, а також інші закони. Підзаконні акти з приводу різних аспектів соціальних послуг містять у собі акти Кабінету Міністрів України, накази Міністерства

соціальної політики та інших центральних органів влади.

Із 1 січня 2020 р. набула чинності нова редакція Закону «Про соціальні послуги» [2], що є важливим кроком для поліпшення функціонування сфери соціальних послуг в Україні, проте існує низка ризиків, які пов'язані з відсутністю відповідного нормативно-правового забезпечення, що є вкрай необхідним для повноцінного функціонування Закону.

Серед нововведень Закону можна виділити такі позитивні моменти:

– відбулися зміни до підходу надання соціальних послуг. Це чітко видно у самому визначенні поняття «соціальні послуги». Якщо раніше соціальні послуги – це «комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати», то згідно зі змінами, це – «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають». Таким чином, тепер акцентується увага на профілактичному складнику надання послуг, тому що саме профілактичні заходи характеризуються найбільшою ефективністю порівняно з подоланням наявних проблем;

– відтепер звернутися щодо необхідності надання соціальних послуг може не лише особа, яка потребує послуг, або її законні представники, а й інші особи в інтересах осіб, які потребують таких послуг, що є важливим елементом профілактичного складника соціальної роботи;

– установа нової класифікації соціальних послуг (поділ на соціальну профілактику, соціальну підтримку та соціальне обслуговування);

– створення переліку сімнадцяти базових соціальних послуг;

– упровадження Реєстру отримувачів та надавачів соціальних послуг [9].

Незважаючи на всі поліпшення, необхідно виділити ризики, які виникли з моменту набуття чинності редакції нового Закону. Головним із таких ризиків є відсутність під-

законних актів, адже на відміну від надання соціальних послуг, які можуть продовжувати використовувати підзаконні акти попередньої редакції, у даній ситуації мають бути розроблені урядом та Міністерством соціальної політики для певних нововведених категорій відповідні нормативні доповнення.

Такими нововведеннями є, зокрема, запуск Реєстру отримувачів та надавачів соціальних послуг. Однак на разі відсутні як сам Реєстр, так і Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру, який має бути затверджений Кабінетом Міністрів. Не був затверджений Міністерством соціальної політики Класифікатор соціальних послуг, що має визначати перелік соціальних послуг, які повинні надаватися населенню [9].

Згідно з редакцією Закону «Про соціальні послуги», визначено перелік базових соціальних послуг, які повинні надаватися на рівні громади, що визначають потребу населення у таких послугах. За допомогою реформи децентралізації відтепер відповідальні за фінансування, планування, організацію надання базових соціальних послуг органи місцевої влади та місцевого самоврядування.

Перелік базових соціальних послуг: 1) догляд удома, денний догляд; 2) підтримане проживання; 3) соціальна адаптація; 4) соціальна інтеграція та реінтеграція; 5) надання притулку; 6) екстрене (кризове) втручання; 7) консультування; 8) соціальний супровід; 9) представництво інтересів; 10) посередництво (медіація); 11) соціальна профілактика; 12) натуральна допомога; 13) фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; 14) переклад жестовою мовою; 15) догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; 16) супровід під час інклюзивного навчання; 17) інформування [2].

Фінансування соціальних послуг здійснюється як за рахунок бюджетних коштів (державного та місцевих бюджетів), так і коштом інших джерел (платні послуги, кошти підприємств, благодійної допомоги та інші не заборонені законодавством послуги) [2]. Визначення вартості соціаль-

них послуг здійснюються відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених Наказом Міністерства соціальної політики від 7 грудня 2015 р. № 1186, що передбачають як калькуляцію собівартості послуги [8], так і визначення витрат методом фактичних витрат (згори-донизу). Бюджетний процес відбувається на засадах програмно-цільового методу відповідно до вимог Бюджетного кодексу та місцевих регламентуючих документів. Організація надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів може здійснюватися шляхом конкурентних та неконкурентних механізмів [7; 12; 14].

Державне фінансування соціальної сфери передбачає забезпечення, формування та визначення мінімальних соціальних стандартів та гарантій. Державні соціальні гарантії охоплюють: мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Таким чином, до стандартів відносять прожитковий мінімум, установлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Як соціальні гарантії та стандарти, так і нормативи – це основа для розрахунку видатків на соціальні цілі та формування на їх основі бюджетів усіх рівнів і соціальних фондів, міжбюджетних відносин, розроблення загальнодержавних і місцевих програм економічного й соціального розвитку, подальшого вдосконалення розроблення таких програм і прогнозів, що є ціллю та завданням щодо реалізації соціальної орієнтації економіки України.

Спираючись на практику та наукові видання, можна визначити такі джерела фінансування соціальних послуг: надходження плати за надані послуги; бюджетні асигнування; фінансові ресурси підприємств; внески спонсорів, меценатів, благодійних організацій чи фондів; страхування; кошти від кредитування (плата за послуги за рахунок отриманих кредитів).

В Україні на практиці застосовують усі джерела, проте чітко структурована система відсутня. Установи та організації, що належать до соціальної сфери, виконують традиційне надання платних послуг. До них можна віднести підприємства житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, а також мережу установ із платними послугами у сфері освіти та медицини.

Фінансування соціальних послуг від підприємств відбувається за рахунок їхніх доходів, з яких формується соціальна інфраструктура для максимізації задоволення матеріальних та духовних потреб працівників. Водночас меценатство, спонсорство – це нове явище в економічному житті України, як і благодійність. Досвід країн із розвинутою економікою свідчить про широке застосування даної категорії, яку трактують як некомерційну діяльність, що спрямовується на задоволення потреб соціального розвитку. Незважаючи на те що в Україні почала розвиватися приватна благодійність через акції та кампанії на збирання коштів організаціями громадянського суспільства, громадське життя не викликає високу зацікавленість суспільства і залишається на низькому рівні.

Наступним джерелом фінансування є страхування (пенсійне, медичне, соціальне), що розраховане на все зайняте населення, адже воно бере безпосередню участь у створенні страхових фондів.

Отже, як було зазначено, фінансування соціальних послуг в Україні має велику залежність від виділених коштів із бюджету. Стан видатків на соціальну політику відображено на рис. 1 і в табл. 1.

За проаналізований період сума видатків державного бюджету, що спрямовувалася на виконання Міністерством соціальної політики своїх функцій, зросла на 135,7 млрд грн для малозахищених верств населення, що потребують допомоги держави.

Найменше коштів досліджуване Міністерство отримало у 2015 р. – 105,7 млрд грн, а найбільше – 241,4 млрд грн – у 2019 р. Окрім того, спостерігається незначне зменшення видатків на Міністерство у 2017 р., що менше за видатки у 2016 р. на 6,7 млрд грн. Загалом

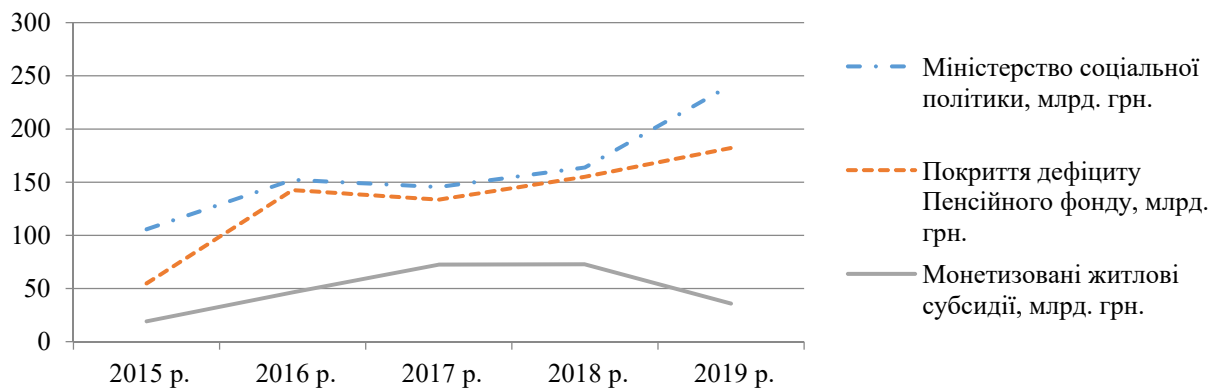

Рис. 1. Зміна видатків бюджету на соціальну політику за 2015–2019 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [10; 11]

Таблиця 1
Аналіз змін видатків держави на забезпечення соціальної політики за 2015–2019 рр.

Показник	2016/2015 рр.		2017/2016 рр.		2018/2017 рр.		2019/2018 рр.	
	абсол. відх.	відн. від., %	абсол. відх.	відн. відх., %	абсол. відх.	відн. відх., %	абсол. відх.,	відн. відх., %
Міністерство соціальної політики, млрд грн	46,5	44	-6,7	-4,4	18,3	12,58	77,6	47,37
Покриття дефіциту Пенсійного фонду, млрд грн	87,8	160,22	-9,1	-6,38	21,6	16,18	27,1	17,47
Монетизовані житлові субсидії, млрд грн	27,3	142,93	26	56,03	0,3	0,41	-36,8	-50,62

Джерело: складено авторами на основі даних [10; 11]

така тенденція показує значне зростання сум коштів, що спрямовуються на соціальне забезпечення та захист населення. Це сприяє підвищенню рівню життя незахищених. Монетизовані житлові субсидії за 2015–2019 рр. збільшилися на 16,8 млрд грн. Найбільші значення даного показника спостерігаємо у 2018 р. – 72,7 млрд грн, а найменше – 19,1 млрд грн – у 2015 р. Така ситуація відображає процес монетизації субсидій, що надаються, й є позитивною тенденцією. Цей процес показує зростання сум коштів, котрі надходять безпосередньо на банківський рахунок отримувача субсидій, що дає змогу населенню особисто вирішувати спрямування цих коштів та їх розподіл для оплати комунальних послуг. Щодо ситуації у 2019 р., то можна спостерігати значне зменшення показника монетизації житлових субсидій порівняно з попереднім роком (майже вдвічі). Це спричинено скороченням кількості населення, що отримує субсидії, внаслідок постійного перегляду умов, які є необхідними для отримання допомоги.

Щодо покриття дефіциту Пенсійного фонду за рахунок коштів державного бюджету, то за проаналізовані п'ять років видатки на його покриття зросли на 127,4 млрд грн і мають подальшу тенденцію до зростання, що є негативним явищем. Саме тому варто розглянути пенсійне забезпечення в розрізі та виявити проблему, оскільки держава контролює та декларує фінансування матеріальної допомоги і надання інших соціальних послуг для того, щоб підтримати, відновити повноцінне життя осіб, захистити їхні законні права та інтереси.

У ст. 46 Конституції України закріплено право громадян на соціальний захист [6]. Тобто через кошти у вигляді страхових внесків громадян, підприємств, установ та організацій, бюджетних та інших джерел фінансування здійснюється гарантування та забезпечення державного соціального страхування. За допомогою страхових виплат держава забезпечує відповідний рівень життя, що має бути не нижчим прожиткового мінімуму в Україні.

Отже, на основі Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» [1] визначимо ознаки, які притаманні пенсійному забезпеченню. Насамперед це те, що воно здійснюється після досягнення пенсійного віку, настання інвалідності, вислуги років та в інших випадках, які передбачені законодавством, регулярно (у визначені строки), а фінансування здійснюється за рахунок спеціальних фондів. Своєю чергою, розмір забезпечення залежить від певних чинників (зокрема, стажу, розміру заробітної плати та ін.) та поширюється на законодавчо визначене коло осіб із метою задоволення їхніх життєвих потреб. Відповідно до Закону «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», джерелами формування коштів Пенсійного фонду є:

- надходження від сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ);
- інвестиційний дохід від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету ПФУ в майбутніх періодах;
- кошти держбюджету та цільових фондів, благодійні внески юридичних і фізичних осіб, добровільні внески;
- кошти, сплачені виконавчій дирекції ПФУ за надання послуг з адміністрування Накопичувального фонду та послуг недержавним пенсійним фондам;
- суми від фінансових санкцій та пені за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення та сплати страхових внесків та використання коштів ПФУ.

Незважаючи на перераховані вище джерела формування, єдиний соціальний внесок на практиці – це основа доходу Фонду. Єдиний соціальний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) – консолідований страховий внесок в Україні, збір

якого здійснюється в системі загальнообов’язкового державного страхування в обов’язковому порядку та на регулярній основі [5; 13].

Динаміку надходження ЄСВ в Україні за 2015–2019 рр. відображено на рис. 2. Найнижчий показник надходження за досліджуваний період був у 2016 р. і становив 131 892 млн грн, що на 29% менше, ніж у 2015 р., це пояснюють тим, що в Україні відбувався період поглиблення кризи. Після 2016 р. спостерігається позитивна динаміка, вона має тенденцію до зростання. За п’ять років надходження від ЄСВ збільшилися в 1,5 рази, або на 87 790,1 млн грн.

Незважаючи на приріст надходження ЄСВ, дефіцит Пенсійного фонду України зростає, поглиблюючи залежність ПФУ від державного бюджету. Серед причин дефіциту бюджету ПФУ – невисокий розмір заробітної плати, певне скорочення кількості застрахованих осіб і страхувальників, щорічне здійснення невластивих видатків, передбачених законодавством, зростання боргів зі сплати ЄСВ та інших платежів до ПФУ [15, с. 137]. Також негативно впливає на зростання дефіциту ПФУ те, що роботодавець здійснює за кожного свого працівника певний внесок, тобто ЄСВ, який розподіляється далі по інших соціальних фондах, і лише близько 80% ЄСВ надходить до Пенсійного фонду. Саме тому необхідно відокремити з єдиного соціального внеску збір на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування, що дасть змогу підвищити прозорість розподілу коштів, фінансову грамотність населення, мотивацію працівників і роботодавців до повноцінної участі в державному пенсійному страхуванні. Також це є однією з необхідних умов ефективного розвитку багаторівневого пенсійного страхування. Проте на разі наявних коштів на

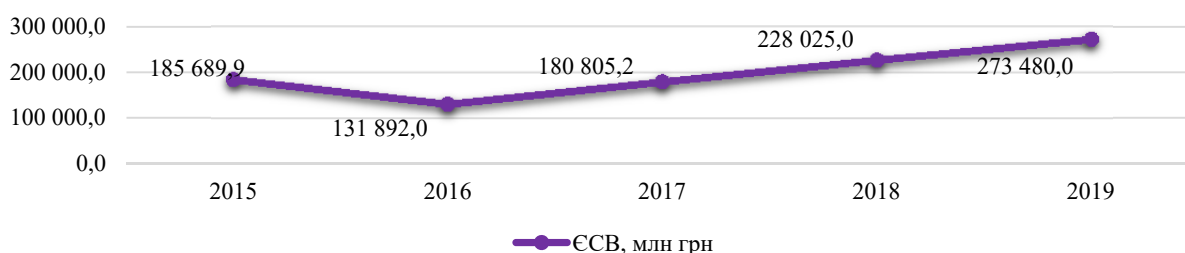

Рис. 2. Динаміка надходження ЄСВ, 2015–2019 рр., млн грн

Джерело: складено авторами на основі даних [3]

виплати пенсій не вистачає, як наслідок, держава повинна виділяти з бюджету дотації. Так, у 2015 р. дефіцит Пенсійного фонду становив 31,8 млрд грн, у 2016 р. був рекорд за весь досліджуваний період – 85,6 млрд грн, у 2017 р. – 56,1 млрд грн, у 2018 р. – 32,1 млрд грн, а в 2019 р. – 30 млрд грн.

На кінець 2020 р. можемо очікувати збільшення дефіциту, адже під час карантину через COVID-19 відбулося зменшення надходжень від ЄСВ, що посилює загострення проблем. Дослідивши находження ЄСВ за березень-жовтень 2020 р., порівняємо помісячно з даними за 2019 р. (табл. 2). Отже, результатом уведення в березні жорсткого карантину є зниження розміру ЄСВ у квітні 2020 р. на 882,7 млн грн, або на 3,76%, та травні – на 798,6 млн грн, або на 3,67%, порівняно з 2019 р. Після поступового послаблення карантину в травні вже з червня 2020 р. можемо спостерігати перевищення фактичних показників 2019 р. У жовтні 2020 р. приріст становив 3 009,3 млн грн, або 12,8%. Проте кількість хворих зростає, і прогнозують повернення жорстких карантинних умов (друга хвиля COVID-19), що може призвести до різкого спаду ЄСВ, адже не всі оговталися від наслідків карантину в березні, більшість платників не виключає ймовірність повного локдауну. Своєю чергою, борг Пенсійного фонду перед Державним казначейством України станом на 01.01.2020 становив близько 49,2 млрд грн.

У такій ситуації, яку маємо сьогодні, потенціал підвищення ставки за єдиним соціальним внеском для того, щоб збільшити доходи Пенсійного фонду України,

вичерпано і не підлягає розгляду, адже тільки погіршить ситуацію. Саме тому необхідно почати популяризувати недержавні пенсійні фонди, за допомогою яких можна поліпшити не лише соціальну сферу. Ще одним варіантом збільшення фінансування до Пенсійного фонду може стати розширення бази нарахування єдиного соціального внеску, де відкриється значний простір для реалізації заходів із приводу зменшення нелегально зайнятого населення та підвищення офіційних розмірів оплати праці.

Для розширення поняття розуміння фінансування Пенсійного фонду України, розглянемо його дохідну частину (рис. 3). Аналізуючи загальну динаміку надходжень Пенсійного фонду України, бачимо, що доходи за п'ять років зросли на 63,2%, або на 168,46 млрд грн, мають плавну динаміку зростання, лише у 2015 і 2016 рр. спостерігаються однакові показники. Важливим складником є власні надходження, які в середньому за досліджуваний період становили приблизно 54,5% усіх надходжень до фонду. Протягом 2015–2019 рр. збільшилися на 42,3%, або на 71,9 млрд грн. Найнижчий показник був у 2016 р. – 111,7 млрд грн, а частка загальної суми становила лише 41,9%, тоді як у 2015 р. – 169,9 млрд грн (63,75%), що менше на 58,2 млрд грн. Якщо після різкого спаду в 2016 р. спостерігається плавне зростання, то в 2019 р. показник частки власних доходів пішов на спад.

Кошти від державного бюджету України збільшилися у два рази, темп приросту становив 103,7% (98,3 млрд грн). Питома вага становить 44,3% у загальних доходах Пен-

Таблиця 2

Аналіз ЄСВ за березень-жовтень 2019–2020 рр., млн грн

Період	2019	2020	Відхилення до відповідного періоду минулого року	
			+,-	%
Березень	19501,4	23973,8	4472,4	122,93
Квітень	23475,5	22592,8	-882,7	96,24
Травень	21792,5	20993,8	-798,6	96,33
Червень	24763,8	25168,5	404,7	101,63
Липень	23205,8	24380	1174,2	105,06
Серпень	21987,3	22650,4	663,1	103,02
Вересень	22161,2	24746,6	2585,4	111,67
Жовтень	23545	26554,3	3009,3	112,78

Джерело: складено авторами на основі даних [3]

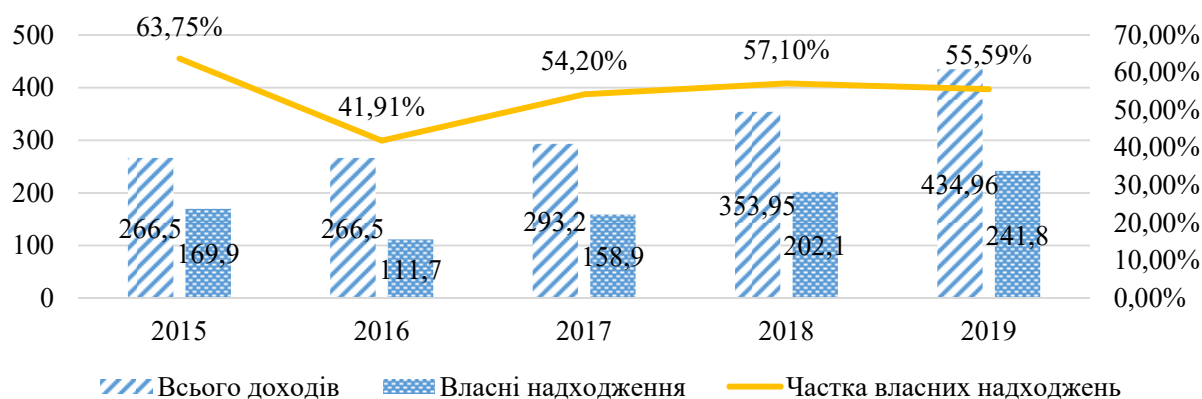

Рис. 3. Частка власних надходжень у загальному доході Пенсійного фонду за 2015–2019 рр., млрд грн

Джерело: складено авторами на основі даних [4]

сійного фонду за 2015–2019 рр., найбільша була у 2016 р. – 53,5%, тому що власних надходжень було недостатньо. У 2019 р. власні надходження були більші, ніж від державного бюджету, на 48,7 млрд грн., або в 1,25 рази, у 2015 р. – 75,1 млрд грн, або в 1,8 рази, що свідчить про поступове підвищення фінансування з бюджетних коштів. Водночас кошти фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування у 2019 р. були відсутні, а в 2017 і 2018 рр. мали зовсім низький показник. Найбільший обсяг доходів від даного фонду можна спостерігати у 2017 р. – 1,51 млрд грн (табл. 4).

Додатково було проаналізовано і видатки Пенсійного фонду України, що мають особливе значення (рис. 4). У 2019 р. вони становили 435,9 млрд грн, що в 1,2 рази більше, ніж у 2018 р. За п’ять років діяльності видатки зросли на 170,3 млрд грн (або на 64,1%). Незважаючи на позитивне зростання, при-

ріст становить 43,8%, або 92,34 млрд грн, спостерігається збільшення частки видатків за рахунок коштів державного бюджету України: за п’ять років діяльності вони зросли на 142,3%, або на 78 млрд грн.

Висновки і пропозиції. Незважаючи на зростання обсягів фінансування соціальних послуг в Україні, спостерігається дефіцит бюджету ПФУ, який є головним розпорядником коштів. Відсутність стійких джерел надходжень та економічна криза (разом із пандемією) знижують рівень ефективності надання населенню соціальних послуг. Вирішення проблематики вчасного фінансування соціальних послуг необхідно здійснювати в комплексі з повним реформуванням системи соціального захисту населення, що зможе зменшити фінансовий тягар держави та поліпшити рівень життя населення. Постає необхідність визначення нових підходів та джерел фінансування, а саме:

Таблиця 4

Динаміка доходів та видатків Пенсійного фонду України за 2015–2019 роки, млрд грн

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Темп приросту	
						%	млрд грн
Власні надходження	169,9	111,7	158,9	202,1	241,8	42,3	71,9
Кошти державного бюджету України	94,8	142,6	133,5	150,1	193,1	103,7	98,3
Кошти фондів загальнообов’язкового державного соціального страхування	0,82	1,51	0,0003	0,000001	-	-	-0,819
Всього доходів	266,5	266,5	293,2	353,9	434,96	63,2	168,4
Видатки за рахунок власних надходжень	210,8	202,1	226,7	259,2	303,1	43,8	92,3
Видатки за рахунок коштів державного бюджету України	54,8	51,3	67,8	99,4	132,8	142,3	78,00
Усього видатків	265,7	253,45	291,5	358,6	435,9	64,1	170,3

Джерело: складено авторами на основі даних [4]

Рис. 4. Частка видатків за рахунок коштів державного бюджету України у загальній сумі видатків Пенсійного фонду за 2015–2019 рр., млрд грн

Джерело: складено авторами на основі даних [4]

– розроблення і впровадження системи додаткового соціального забезпечення із податкових джерел, що буде спрямована на проведення профілактики соціальних проблем незахищених верств населення;

– реалізація в повному обсязі другого рівня пенсійного забезпечення в Україні (накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування), що сприятиме формуванню пенсійних заощаджень і тим самим гармонізує фінансові потоки у соціальній сфері;

– забезпечення перерозподілу функцій та повноважень державної та муніципальної влади в процесі фінансової децентралізації, що сприятиме координації фінансових потоків щодо забезпечення виконання соціальних обов'язків держави.

Окреслені пропозиції дадуть змогу збільшити обсяг доходів соціальних фондів, позитивно впливатимуть на функціонування всієї соціальної сфери та стимулюватимуть приріст рівня соціального захисту населення.

Література:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 25.10.2020 № 1058-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 25.11.2020).
2. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 18.11.2020).
3. Звіти Державної казначейської служби за 2015–2020 рр. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 25.11.2020).
4. Звіти Пенсійного фонду України за 2015–2019 рр. URL: <https://www.pfu.gov.ua/> (дата звернення: 17.11.2020).

5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.08.2020 № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 17.11.2020).
6. Конституція України : Закон України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA80#Text> (дата звернення: 17.11.2020).
7. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2020).
8. Методичні рекомендації розрахунку вартості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.12.2015 № 1186. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://metrek.pdf> (msp.gov.ua) (дата звернення: 01.12.2020).
9. Чорногорська А. Закон про соціальні послуги: переваги та ризики нової редакції. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/columns/12066> (дата звернення: 01.12.2020).
10. Бюджет України: видатки за 2015–2019 рр. Ціна держави. URL: <http://old.cost.ua/budget/> (дата звернення: 30.11.2020).
11. Субсидії для українців: скільки коштів витратили в 2014–2019 роках. *Аналітичний портал «Слово – діло»*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/08/06/infografika/suspil-stvo/subsydiy-ukrayinciv-skilky-koshtiv-vytratyly-2014-2019-rokah> (дата звернення: 29.11.2020).
12. Козаченко Г.В., Онищенко С.В., Завора Т.М. Методичні засади оцінювання соціально-економічної безпеки регіону. *Проблеми економіки*. 2019. № 1(39). С. 59–66.
13. Чепелюк М.І. COVID-19 як глобальна криза в умовах нової соціоекономічної реальності. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 29–35.
14. Чугунов І., Насібова О. Еволюція фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 4. С. 106–120.
15. Романовська Ю.А. Фінансова забезпеченість пенсійного фонду України. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 4. С. 135–146.

References:

1. Pro zagaljnoobov'jazkove derzhavne pensijne strakhuvannya: Zakon Ukrainy vid 25.10.2020 no. 1058-IV. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (accessed 25 November 2020)
2. Pro socialjni poslughy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019. no. 2671-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

- show/2671-19#Text (accessed 18 November 2020).
3. Zvity Derzhavnoji kaznachejskoji sluzhby za 2015-2020 rr. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (accessed 25 November 2020).
  4. Zvity Pensijnogho fondu Ukrainy za 2015-2019 rr. Available at: <https://www.pfu.gov.ua/> (accessed 17 November 2020)
  5. Pro zbir ta oblik jedynogho vnesku na zaghaljnoobov'jazkove derzhavne socialjne strakhuvannja: Zakon Ukrainy vid 08.08.2020. no. 2464-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (accessed 17 November 2020).
  6. Konstytucija Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 01.01.2020. no. 254k/96-VR. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/> (accessed 17 November 2020).
  7. Nechosina O. Funkcionuvannja systemy socialjnykh poslugh v Ukraini: korotkyj opys. Available at: <https://decentralization.gov.ua/> (accessed 11 November 2020).
  8. Metodichni rekomendaciji rozrakhunku vartosti socialjnykh poslugh: Nakaz Ministerstva socialjnoji polityky Ukrainy. 07.12.2015 no. 1186. Ministerstvo socialjnoji polityky Ukrainy. Available at: <https://metrek.pdf> (msp.gov.ua) (accessed 01 December 2020).
  9. Chornoghorsjka A. Zakon pro socialjni poslughy: perevaghly ta ryzyky novoji redakciji. <https://decentralization.gov.ua/news/columns/12066> (accessed 1 December 2020).
  10. Bjudzhet Ukrainy: vydatky za 2015–2019 rr. Cina derzhavy. Available at: <https://http://old.cost.ua/budget/expenditure/> (accessed 30 November 2020).
  11. Subsydiji dlja ukrajinciv: skiljky koshtiv vytratyly v 2014–2019 rokakh. Analitychnyj portal «Slovo – dilo». Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2019/08/06/info-grafika/suspilstvo/koshtiv-vytratyly> (accessed 29 November 2020).
  12. Kozachenko G.V., Onishhenko S.V., Zavora T.M. (2019) Metodichni zasady oczi nyuvannya socialno-ekonomichnoyi bezpeki regionu [Methodical bases of an estimation of social and economic safety of region]. *Problemi ekonomiki*, no. 1 (39), pp. 59–66.
  13. Chepelyuk M. I. (2020) COVID-19 yak globalna kriza v umovakh novoyi soczioekonomichnoyi realnosti [COVID-19 as a global crisis in the new socio-economic reality]. *Biznes Inform*, no. 10, pp. 29–35.
  14. Chugunov I., Nasibova O. (2020) Evolyucyza finansovogo zabezpechennja socialnogo zakhistu naseleennja [Evolution of financial support of social protection of the population]. *Visnik KNTEU*, no. 4, pp. 106–120.
  15. Romanovs'ka Yu. (2020) A. Finansova zabezpechenist pensijnogho fondu Ukrainy [Financial security of the pension fund of Ukraine]. *Visnik KNTEU*, no. 4, pp. 135–146.

Аннотация. В статье приведены положительные моменты реформирования сферы социальных услуг в Украине, которые выступают основой финансового обеспечения социальных гарантий. Обоснованы риски, которые сопровождают проводимые реформы. Исследован перечень базовых социальных услуг, финансирование которых осуществляется как за счет бюджетных средств (государственного и местных бюджетов), так и за счет других источников. Проанализированы финансовые источники реализации социальных услуг, которые указывают на значительную роль государственного бюджета в обеспечении социальной сферы населения. Освещена проблема недофинансирования социального обеспечения на примере Пенсионного фонда Украины. Исследована динамика основного источника собственных поступлений Пенсионного фонда Украины за пять лет и обосновано влияние карантинных мероприятий в связи с COVID-19 на поступление единого социального взноса.

Ключевые слова: социальные услуги, социальные гарантии, единый социальный взнос, финансирование социальных услуг, пенсионное обеспечение, социальная защита.

Summary. In Ukraine, the system of social services currently continues to be in its infancy and has a number of achievements. There are many pressing issues that are exacerbated every day and need to be addressed immediately. Public resources are insufficient for adequate funding of social services. Non-governmental methods may be an alternative source of funding, but they are currently underdeveloped in Ukraine, the private sector aims to make a profit, and is not interested in the social problems of the workforce. Despite the increase in social contribution revenues, the deficit of the Pension Fund of Ukraine is growing, deepening the dependence of the Pension Fund on the State budget. Among the reasons for the Pension Fund budget deficit are low wages, a certain reduction in the number of insured persons and policyholders, the annual implementation of irregular expenditures provided by law, the growth of debts for the payment of social contribution and other payments to the Pension Fund of Ukraine. Despite the increase in the receipt of the single social contribution, the deficit of the Pension Fund of Ukraine is growing, deepening the Fund's dependence on the State budget. Among the reasons for the budget deficit of the Pension Fund of Ukraine – low wages, a certain reduction in the number of insured persons and policyholders, the annual implementation of improper expenditures provided by law, increasing debts for the payment of a single social contribution and other payments to the Pension Fund. Despite the increase in funding for social services in Ukraine, there is a budget deficit of the Pension Fund, which is the main administrator of funds. The lack of sustainable sources of income and the economic crisis (along with the pandemic) reduce the level of efficiency in providing social services to the population. The solution of the problem of timely financing of social services must be carried out in combination with a complete reform of the social protection system, which will be able to reduce the financial burden of the state and improve the living standards of the population. There is a need to identify new approaches and sources of funding that will increase the income of social funds, have a positive impact on the functioning of the entire social sphere and stimulate an increase in the level of social protection.

Keywords: social services, social guarantees, single social contribution, financing of social services, pension provision, social protection.